

Field : Fine Arts

Type : Review Article

Received: 27.11.2018 - *Accepted*: 28.12.2018

Özel Tiyatrolarda Kostüm Temininde Yaşanan Sorunların İncelenmesi

Hilal ÖZTAY*, Saliha AĞAÇ**

*Kastamonu Üniversitesi, Araç Rafet Vergili Meslek Yüksekokulu, Kastamonu, TÜRKİYE

**Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi Moda Tasarımı Bölümü,
Ankara, TÜRKİYE

Email: hoztay@kastamonu.edu.tr, agacsaliha@gmail.com

Öz

Kostüm bir tiyatro oyununda, mesajın doğru olarak verilmesi, çağı yansıtması, karakterin kişilik özelliklerindeki dair bilgi vermesi gibi pek çok açıdan önemlidir. Devlet Tiyatroları ve şehir tiyatroları, belediye tiyatroları vb. gibi belirli bir ödenekten yararlanarak faaliyet sürdüren tiyatroların yanında, kendi gelirlerinden elde edilen bütçeden giderlerini karşılamaya çalışan özel tiyatroların yaşadığı teknik eleman sıkıntısı kostüm alanında da sorunlar yaratmaktadır. Bu yüzden özel tiyatroların kostüm temin etme süreçlerinde yaşadıkları problemlerin belirlenmesi ve bu problemlerin en aza indirilmesinde katkısı bulunacak öneriler sunmak amacıyla bu araştırma tasarlanmıştır.

Betimsel bir çalışma olan bu araştırmanın materyalini Türkiye’de faaliyet gösteren özel tiyatrolardaki kostüm sorumlularından anket ile toplanan veriler oluşturmaktadır. Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü’ne, ayrılan ödenekten yararlanmak için başvuran 246 tiyatro içerisinden, 69 tiyatrodan veri toplanmıştır. Veri toplama aracı olan anketler uygulanmış ve elde edilen veriler istatistik yazılım programıyla analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kostüm, Özel Tiyatrolar, Kostüm Temini

NOT: Bu çalışma 3.Uluslararası Avrasya Spor, Eğitim ve Toplum Kongresi’nde sunulan bildirinin tam metin halidir.

Analyzing the Problems Living in Costume Supply Process in Private Theatres

Abstract

The costume is important in terms of, giving the message accurately to the audience, reflecting the age, reflecting the character's personality trait. In addition to State theaters and city theaters, municipal theaters and so on that are operating by taking advantage of a specific allowance, private theatres are trying to supply the expense themselves. So these theatres are having craft problems and this causes problems about costume departments. Based on these problems our research subject is chosen to determine the private theatre's costume supplying problems and make a proposal to reduce these.

Our study is based on descriptive survey model and datas were collected from costume managers who are working for private theatres operating in Turkey. We determined 246 private theatre that applied to the General Directorate of Fine Arts to take advantage of government grant and datas were collected from 69 of these. After applying the survey, datas were analyzed by statistical software program.

Keywords: Costume, Private theatres, Costume supply

1. Giriş

Türkiye’de sahne sanatlarının bir dalı olan tiyatro etkinliklerinin işleyişinden resmi olarak görevli olan kurum T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren Devlet Tiyatrolarıdır. Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü’nün resmi web sayfasından edinilen bilgilere göre Devlet Tiyatroları 21 bölgede faaliyetlerini sürdürmektedir (Devlet Tiyatroları, 2018). Temsilciliği olmayan şehirlerde ise çeşitli turneler kapsamında oyunlarını sergileyerek tiyatro severlerle buluşmaktadır. Bunun dışında ülkemizde faaliyet gösteren diğer tiyatro grubu da özel tiyatrolardır. Ancak özel tiyatrolar devlet desteği almadan kendi bütçeleriyle giderlerini karşılamakta, bu nedenle birçok teknik imkândan yoksun çalıştıkları görülmektedir. Bu durum da tiyatro oyunu sahneye koymanın birçok aşamasında özel tiyatrolarda görevli kişilerin sorunlar yaşamasına neden olmaktadır.

Günümüz tiyatrosunun en önemli öğeleri oyunun ve oyuncunun çevresini oluşturan, aynı zamanda oyunda iletilmek istenen düşünceyi aktarmaya yardımcı olan metin, rejî, oyunculuk, dekor, kostüm ve ışıktır (Aybar, 2003). Çağ, yer, toplumsal çevre, mizaç ve atmosfer, tema ve oyunun üslubu, hep bunlarla izleyiciye verilmektedir (And, 1973).

Tiyatro kostüm sanatının, tiyatronun kendisi kadar eski olduğu bilinmektedir. Kostümün ilk kez tiyatronun temellendiği büyü törenlerinde hayvan postu formunda kullanıldığı bilinmektedir. Ama karakteri açıklamaya yardım etmek için düzenlenen bir öğe olan ve oyunun bir bütün olarak daha ileri bir yoruma gitmesini sağlayan kostüm tasarımıyla Rönesans’tan sonra karşılaşmaktadır (Yerdelen, 2010).

İçinde bulunduğumuz dönemde kostüm tasarımı tiyatroların ayrılmaz bir parçası olarak çok önem kazanmış ve kostüm, görsel sanatların belirleyici dallarında birisi haline gelmiştir. Böylece sahne sanatları, yazarı, rejîsörü, dekorcusu, kostümcüsü, ışık tasarımcısı ile bir bütünü oluşturmuş, seyirci ve onun tepkileri ile sanat olma niteliğini kazanmıştır (Aksel, 1988).

Aksel (1988)’in belirttiği gibi kostüm görsel sanatların belirleyici dallarından biriyken, tüm tiyatroların eşit şartlarda çalışmıyor olması, kostüm tasarımcıları da dâhil birçok teknik kadro için problemler ortaya çıkarmaktadır. Şengezer (1999) Türkiye’de ya aktör ya da rejîsör yetiştiğini; Özel Tiyatroların teknik kadrolara yeterince para ödeyememesi, sürekliliği olan bir iş sağlayamayarak hep bir gelecek korkusu yaratmasının, bu alanda çalışmayı cazip kılmadığını ifade etmiştir. Kostüm sahnelenen oyunun seyirciye aktarılmasında pek çok açıdan önemli olduğu halde; tüm tiyatroların eşit koşullarda çalışmalarını sürdüremiyor olması önemli bir sorundur. Araştırmada elde edilen sonuçların kostüm tasarım alanında çalışmak isteyen kişilere yol gösterici olacağı ve özel tiyatrolarda yaşanan sorunların azalmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

2. Yöntem

Araştırmanın evrenini Türkiye’de faaliyet gösteren özel tiyatrolar oluşturmaktadır. Ayrıca özel tiyatro adı altında kurulmuş, ancak oyun sahnelemedikleri, organizasyon ve

animasyon işleriyle ilgilendiği saptanmış tiyatrolar kapsam dışı bırakılmıştır. Bu yüzden özel tiyatro adı altında kurulan ve oyun sahneleyen özel tiyatrolar evren olarak ele alınmıştır. Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne tiyatro faaliyetleriyle ilgilendiklerini belirten ve devlet bütçesinden ayrılan ödenekten yararlanmak için başvuran 246 özel tiyatro araştırmancının evreni olarak belirlenmiştir. Örneklem hesabına göre örneklem büyüklüğü 69 olarak belirlenmiştir. Örneklem seçimine öncelikli olarak yığılmanın çok olduğu İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir gibi büyük şehirlerden başlanmış, bu şehirlerdeki tiyatrolardan ankete katılanlar örneklem sayısını karşılamadığından diğer illerden de veriler toplanmıştır.

Araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Anket hazırlanırken, ilgili literatür, çalışma ve araştırmalar incelenmiştir ve bilirkişiler yardımıyla ankete son şekli verilmiştir. Anket 4 bölüme ayrılmış ve özel tiyatrolardaki kostüm tasarım süreci ve yaşanan sorunlar 4'lü likert ölçeği ve çoktan seçmeli hazırlanan 13 soru ile ölçülmüştür. Birinci bölümde kostüm sorumlusu ile ilgili, ikinci bölümde kostümün hazırlık aşaması ile ilgili, üçüncü bölümde kostümün üretim aşaması ile ilgili, dördüncü bölümde kostüm temin sürecinin olanakları ile ilgili bilgiler edinmeye yönelik sorulara yer verilmiştir.

Elde edilen sonuçlara göre, veri toplama aracında (ankette) kullanılan 43 ifadenin geçerlilik ve güvenilirlik test sınavında geçerliliği ($\alpha = 0,648$) ispatlanarak ölçeğin kabul edilebilir aralıkta geçerliliğe sahip olduğu belirlenmiştir.

Bulgular ilgili tablolarda sunulmuştur. Elde edilen veriler görevli kostüm sorumlularının çalışma sürelerine göre çapraz tablolarda frekans ve % dağılımları verilmiştir.

3. Bulgular

3.1.Kostüm Sorumluları İle İlgili Bulgular: Özel tiyatrolarda görevli kostüm sorumlularının %33,3'ünün 1-3 yıl, %29'unun 4-6 yıl, %17,4'ünün 7-9 yıl, %20,3'ünün 10 yıldan fazla iş deneyiminin olduğu elde edilen bulgular arasındadır. Örneklem eğitim durumuna göre dağılımı incelendiğinde lisans mezunları seçeneğinde %46,4 yığılma gözlenmektedir. 10 yıldan fazla iş deneyimi olan çalışanların %92,9'u, 7-9 yıl iş deneyimi olan çalışanların %91,7'si lisans mezunudur. Örneklem cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde %60,9 bayan, %39,1 oranında erkek tasarımcı çalıştığı gözlenmektedir. Örneklem haftalık çalışma saatlerine göre dağılımı incelendiğinde, yığılmanın(%53,6) 60-65 saat seçeneğinde olduğu görülmektedir.

3.2. Kostümün Hazırlık Aşaması İle İlgili Bulgular : Bu bölümde kostümlerin elde edilmiş şekilleri, kostüme ihtiyaç duyulduğunda yapılan ön çalışmalar, kostüm seçiminde etkili olan kişiler ile ilgili bulgular yer almaktadır.

Tablo 1. Kostümlerin Elde Ediliş Şekilleri

Kostümlerin Elde Edilişi		Çalışma Sürelerine Göre Dağılım				TOPLAM
		1-3 Yıl	4-6 Yıl	7-9 Yıl	10 Yıl...	
		F(%)	F(%)	F(%)	F(%)	F(%)
Kostüm tasarımları kendi tasarımcımız tarafından yapılmaktadır.	Hiçbir Zaman	4(17,4)	0(0)	0(0)	1(7,1)	5(7,2)
	Nadiren	11(47,8)	9(45,0)	3(25,0)	3(21,4)	26(37,7)
	Sıklıkla	7(30,4)	9(45,0)	9(75,0)	7(50,0)	32(46,4)
	Her Zaman	1(4,3)	2(10,0)	0(0)	3(21,4)	6(8,7)
Tasarlanan kostümlerin üretimi tiyatromuz bünyesinde gerçekleştirilmektedir.	Hiçbir Zaman	6(26,1)	6(30,0)	0(0)	4(28,6)	16(23,2)
	Nadiren	12(52,2)	6(30,0)	7(58,3)	3(21,4)	28(40,6)
	Sıklıkla	4(17,4)	8(40,0)	5(41,7)	4(28,6)	21(30,4)
	Her Zaman	1(4,3)	0(0)	0(0)	3(21,4)	4(5,8)
Daha önceki oyunlarda kullanılan kostümler tekrar kullanılmaktadır.	Hiçbir Zaman	0(0)	0(0)	0(0)	0(0)	0(0)
	Nadiren	0(0)	0(0)	0(0)	0(0)	0(0)
	Sıklıkla	8(34,8)	5(25,0)	3(25,0)	5(35,7)	21(30,4)
	Her Zaman	15(65,2)	15(75,0)	9(75,0)	9(64,3)	48(69,6)

Kostümlerin elde ediliş şekilleri ile ilgili bulguların yer aldığı tablo 1 incelendiğinde özel tiyatrolarda kostüm tasarımlarının sıklıkla kendi görevli tasarımcıları tarafından yapıldığı, tasarlanan kostümlerin üretiminin nadiren kendi tiyatroları bünyesinde gerçekleştiği ve her zaman daha önceki oyunlarda kullanılan kostümlerin tekrar kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 2. Kostüme İhtiyaç Olduğunda Yapılan Ön Çalışmalar

Ön Çalışmalar	Çalışma Sürelerine Göre Dağılım				TOPLAM	
	1-3 Yıl	4-6 Yıl	7-9 Yıl	10 Yıl...		
	F(%)	F(%)	F(%)	F(%)		
Kostüm tasarımı için tiyatro eserinin yazılı metni incelenmektedir.	Hiçbir Zaman	5(21,7)	1(5,0)	0(-)	0(-)	6(8,7)
	Nadiren	5(21,7)	3(15,0)	0(-)	1(7,1)	9(13,0)
	Sıklıkla	7(30,4)	7(35,0)	1(8,3)	4(28,6)	19(27,5)
	Her Zaman	6(26,1)	9(45,0)	11(91,7)	9(64,3)	35(50,7)
Oyun okuma provalarında detaylı gözlemler yapılmaktadır.	Hiçbir Zaman	3(13,0)	1(5,0)	0(0)	1(7,1)	5(7,2)
	Nadiren	8(34,8)	9(45,0)	0(0)	2(14,3)	19(27,5)
	Sıklıkla	11(47,8)	7(35,0)	5(41,7)	8(57,1)	31(44,9)
	Her Zaman	1(4,3)	3(15,0)	7(58,3)	3(21,4)	14(20,3)
Oyunun temsil edildiği döneme ait ayrıntılı araştırma yapılmaktadır.	Hiçbir Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Nadiren	13(56,5)	5(25,0)	0(-)	2(14,3)	20(29,0)
	Sıklıkla	9(39,1)	12(60,0)	5(41,7)	9(64,3)	35(50,7)
	Her Zaman	1(4,3)	3(15,0)	7(58,3)	3(21,4)	14(20,3)
Oyunda yer alan karakterlerin psikolojik yönü değerlendirilmektedir.	Hiçbir Zaman	2(8,7)	1(5,0)	0(-)	0(-)	3(4,3)
	Nadiren	12(52,2)	8(40,0)	1(8,3)	2(14,3)	23(33,3)
	Sıklıkla	8(34,8)	9(45,0)	4(33,3)	8(57,1)	29(42,0)
	Her Zaman	1(4,3)	2(10,0)	7(58,3)	4(28,6)	14(20,3)
Oyunda yer alan karakterlerin sosyal statüsü değerlendirilmektedir.	Hiçbir Zaman	2(8,7)	1(5,0)	0(-)	0	3(4,3)
	Nadiren	10(43,5)	6(30,0)	1(8,3)	3(21,4)	20(29,0)
	Sıklıkla	10(43,5)	12(60,0)	6(50,0)	6(42,9)	34(49,3)
	Her Zaman	1(4,3)	1(5,0)	5(41,7)	5(35,7)	12(17,4)
Oyunda yer alan karakterlerin demografik özellikleri değerlendirilmektedir.	Hiçbir Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Nadiren	9(39,1)	3(15,0)	0(-)	2(14,3)	14(20,3)
	Sıklıkla	13(56,5)	16(80,0)	6(50,0)	6(42,9)	41(59,4)
	Her Zaman	1(4,3)	1(5,0)	6(50,0)	6(42,9)	14(20,3)
Oyun karakterinin gerçek kişi olup olmadığı incelenmektedir.	Hiçbir Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Nadiren	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Sıklıkla	7(30,4)	2(10,0)	0(-)	1(-)	10(14,5)
	Her Zaman	16(69,6)	18(90,0)	12(100,0)	13(92,9)	59(85,5)

Kostüm temini için yapılan ön çalışmalarla ilgili bulguların yer aldığı Tablo 2 incelendiğinde; kostüm tasarımı için tiyatro eserinin yazılı metninin, oyun karakterinin gerçek kişi olup olmadığının her zaman incelendiği; oyun okuma provalarında detaylı gözlemlerin, oyunun temsil edildiği döneme ait ayrıntılı araştırmaların sıklıkla yapıldığı; oyunda yer alan karakterlerin psikolojik yönünün, sosyal statüsünün, demografik özelliklerinin sıklıkla değerlendirildiği görülmektedir.

Tablo 3. Kostüm Seçiminde Etkili Olan Kişiler

Kostüm Seçiminde Etkili Olan Kişiler	Çalışma Sürelerine Göre Dağılım				TOPLAM	
	1-3 Yıl	4-6 Yıl	7-9 Yıl	10 Yıl...		
	F(%)	F(%)	F(%)	F(%)		
Kostüm tasarımcısının öngördüğü modeller yeterli olmaktadır.	Hiçbir Zaman	3(13,0)	4(20,0)	1(8,3)	0(-)	8(11,6)
	Nadiren	13(56,5)	8(40,0)	0(-)	1(7,1)	22(31,9)
	Sıklıkla	7(30,4)	8(40,0)	11(91,7)	13(92,9)	39(56,5)
	Her Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
Tasarlanan kostümler yönetmen	Hiçbir Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)

tarafından incelenmektedir	Nadiren	1(4,3)	0(-)	0(-)	0(-)	1(1,4)
	Sıklıkla	10(43,5)	4(20,0)	0(-)	2(14,3)	16(23,2)
	Her Zaman	12(52,2)	16(80,0)	12(100,0)	12(85,7)	52(75,4)
Kostümü temin edilecek olan eseri yorumlayabilmek için gerekli tiyatro akımları ve diğer teknik bilgiler dramaturgumuza danışılmaktadır.	Hiçbir Zaman	2(8,7)	3(15,0)	1(8,3)	0(-)	6(8,7)
	Nadiren	13(56,5)	7(35,0)	2(16,7)	1(7,1)	23(33,3)
	Sıklıkla	5(21,7)	4(20,0)	3(25,0)	5(35,7)	17(24,6)
	Her Zaman	3(13,0)	6(30,0)	6(50,0)	8(57,1)	23(33,3)
Karakteri oynayacak olan oyuncuların görüşleri alınmaktadır.	Hiçbir Zaman	3(13,0)	2(10,0)	1(8,3)	0(-)	6(8,7)
	Nadiren	7(30,4)	6(30,0)	0(-)	0(-)	13(18,8)
	Sıklıkla	10(43,5)	6(30,0)	5(41,7)	7(50,0)	28(40,6)
	Her Zaman	3(13,0)	6(30,0)	6(50,0)	7(50,0)	22(31,9)
Bilirkişi görüşü alınmaktadır.	Hiçbir Zaman	0(-)	1(5,0)	0(-)	0(-)	1(1,4)
	Nadiren	2(8,7)	3(15,0)	1(8,3)	1(7,1)	7(10,1)
	Sıklıkla	10(43,5)	5(25,0)	3(25,0)	4(28,6)	22(31,9)
	Her Zaman	11(47,8)	11(55,0)	8(66,7)	9(64,3)	39(56,5)

Kostüm seçiminde etki olan kişiler ile ilgili bulguların yer aldığı Tablo 3 incelendiğinde; kostüm tasarımcısının öngördüğü modellerin sıklıkla yeterli olduğu, tiyatrolarda tasarlanan kostümlerin yönetmen tarafından her zaman incelendiği, kostümü temin edilecek olan eseri yorumlayabilmek için gerekli tiyatro akımları ve diğer teknik bilgiler dramaturglara nadiren ve her zaman eşit miktarda (% 33,3) danışıldığı, görevli kostüm sorumluları tarafından karakteri oynayacak olan oyuncuların görüşlerinin sıklıkla, bilirkişi görüşünün her zaman alındığı görülmektedir.

3.3. Kostümlerin Üretim Aşaması ile İlgili Bulgular: Bu bölümde kostüm hazırlanırken kullanılan yöntemler ile ilgili bulgular yer almaktadır.

Tablo 4. Kostüm Hazırlanırken Kullanılan Yöntemler

Teknik Yol ve Yöntemler		Çalışma Sürelerine Göre Dağılım				TOPLAM
		1-3 Yıl	4-6 Yıl	7-9 Yıl	10 Yıl...	
		F(%)	F(%)	F(%)	F(%)	
Kostüm üretimine karar vermeden / tasarım aşamasında sanatçının vücut özellikleri dikkate alınmaktadır.	Hiçbir Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Nadiren	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Sıklıkla	4(17,4)	2(10,0)	0(-)	3(21,4)	9(13,0)
	Her Zaman	19(82,6)	18(90,0)	12(100,0)	11(78,6)	60(87,0)
Kostüm üretiminde, ergonomik özelliklerin	Hiçbir Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Nadiren	1(4,3)	0(-)	0(-)	0(-)	1(1,4)

bulunmasına dikkat edilmektedir.	Sıklıkla	7(30,4)	4(20,0)	0(-)	3(21,4)	14(20,3)
	Her Zaman	15(65,2)	16(80,0)	12(100,0)	11(78,6)	54(78,3)
Kullanılacak malzemeler için piyasa araştırması yapılmaktadır.	Hiçbir Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	2(14,3)	2(2,9)
	Nadiren	10(43,5)	6(30,0)	0(-)	1(7,1)	17(24,6)
	Sıklıkla	11(47,8)	10(50,0)	6(50,0)	7(50,0)	34(49,3)
	Her Zaman	2(8,7)	4(20,0)	6(50,0)	4(28,6)	16(23,2)
Pratik yollarla kalıp elde edilmektedir.	Hiçbir Zaman	1(4,3)	1(5,0)	0(-)	0(-)	2(2,9)
	Nadiren	3(13,0)	5(25,0)	0(-)	0(-)	8(-)
	Sıklıkla	14(60,9)	7(35,0)	9(75,0)	11(78,6)	41(59,4)
	Her Zaman	5(21,7)	7(35,0)	3(25,0)	3(21,4)	18(26,1)
Tasarlanan kostümlerin ayrıntılı teknik çizimi yapılmaktadır.	Hiçbir Zaman	13(56,5)	10(50,0)	1(8,3)	3(21,4)	27(39,1)
	Nadiren	10(43,5)	7(35,0)	7(58,3)	7(50,0)	31(44,9)
	Sıklıkla	0(-)	3(15,0)	4(33,3)	4(28,6)	11(15,9)
	Her Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
Biçki sistemlerinden yararlanarak kalıp elde edilmektedir.	Hiçbir Zaman	17(73,9)	13(65,0)	4(33,3)	6(42,9)	40(58,0)
	Nadiren	6(26,1)	5(25,0)	7(58,3)	7(50,0)	25(36,2)
	Sıklıkla	0(-)	2(10,0)	1(8,3)	1(7,1)	4(5,8)
	Her Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
Tasarlanan kostümün prototipi yapılmaktadır.	Hiçbir Zaman	17(73,9)	15(75,0)	6(50,0)	4(28,6)	42(60,9)
	Nadiren	6(26,1)	4(20,0)	5(41,7)	7(50,0)	22(31,9)
	Sıklıkla	0(-)	1(5,0)	1(8,3)	3(21,4)	5(7,2)
	Her Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
Gerektiği zaman yeni bir ürün üretmeden piyasada var olan hazır giyim ürünleri kullanılmaktadır.	Hiçbir Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Nadiren	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Sıklıkla	11(47,8)	6(30,0)	0(-)	3(21,4)	20(29,0)
	Her Zaman	12(52,2)	14(70,0)	12(100,0)	11(78,6)	49(71,0)
Önceki gösterilerde kullanılan kostümler üzerinde düzeltme yapılarak kullanılmaktadır.	Hiçbir Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Nadiren	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Sıklıkla	11(47,8)	6(30,0)	2(16,7)	5(35,7)	24(34,8)
	Her Zaman	12(52,2)	14(70,0)	10(83,3)	9(64,3)	45(65,2)

Teknik yol ve yöntemlere ait bulguların yer aldığı Tablo 4 incelendiğinde; kostüm üretimine karar vermeden ya da tasarım aşamasında kostümü taşıyacak sanatçının vücut özelliklerine ve kostüm üretiminde ergonomik özelliklerin bulunmasına her zaman dikkat edildiği, her iki ifade de hiçbir zaman seçeneğini işaretleyen kostüm tasarımcısının bulunmadığı görülmektedir. Tiyatrolarda görevli kostüm sorumluları tarafından kullanılacak malzemeler için sıklıkla piyasa araştırması yapıldığı, kostüm sorumlularının sıklıkla pratik yollarla kalıp elde ettikleri, tasarlanan kostümlerin ayrıntılı teknik çiziminin nadiren yapıldığı, görevli kostüm sorumlularının hiçbir zaman biçki sistemlerinden yararlanarak kalıp elde etmedikleri ve prototip çalışması yapmadığı, kostüm sorumluları gerektiği zaman yeni bir ürün üretmeden piyasada var olan hazır giyim ürünlerini her zaman kullandıkları görülmektedir.

3.4. Kostüm Temin Sürecinin Olanakları ile İlgili Bulgular: Bu bölümde finansal kaynaklar, kostüm üretimi ve kullanımı konularında teknik ekip çalıştırılma durumu, kostüm sorumlularının zamanla ilgili görüşleri ve kostümlerin kullanım sonrası değerlendirilmesi ile ilgili bulgular yer almaktadır.

Tablo 5. Finansal Kaynaklar

Finansal Kaynaklar	Çalışma Sürelerine Göre Dağılım	TOPLAM
--------------------	---------------------------------	--------

		1-3 Yıl	4-6 Yıl	7-9 Yıl	10 Yıl...	
		F(%)	F(%)	F(%)	F(%)	F(%)
Finanssal açıdan yardım eden sponsorlar bulunmaktadır.	Hiçbir Zaman	4(17,4)	1(5,0)	0(-)	1(7,1)	6(8,7)
	Nadiren	19(82,6)	19(95,0)	12(100,0)	13(92,9)	63(91,3)
	Sıklıkla	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Her Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
Giderlerimiz devlet bütçesinden karşılanmaktadır.	Hiçbir Zaman	12(52,2)	7(35,0)	40(33,3)	7(50,0)	30(43,5)
	Nadiren	11(47,8)	13(65,0)	8(66,7)	7(50,0)	39(56,5)
	Sıklıkla	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Her Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
Giderlerimiz tiyatro gelirlerinden elde eden bütçeden karşılanmaktadır.	Hiçbir Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Nadiren	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Sıklıkla	1(4,3)	2(10,0)	0(-)	0(-)	3(4,3)
	Her Zaman	22(95,7)	18(90,0)	12(100,0)	14(100,0)	66(95,7)

Özel tiyatroların finansal kaynaklarıyla ilgili bulguların yer aldığı Tablo 5 incelendiğinde; finansal açıdan yardım eden sponsorlar bulunmaktadır ifadesinin nadiren seçeneğinde yığıldığı görülmüş ve bu ifadede her zaman seçeneğini işaretleyen herhangi bir tiyatroların varlığına rastlanamamıştır, giderlerin devlet bütçesinden bazıları için nadiren karşılandığı ve bazıları için hiçbir zaman karşılanmadığı bu seçeneklerde yığılma olmasından anlaşılmakta, giderlerin her zaman tiyatro gelirlerinden elde edilen bütçeden karşılandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 6. Kostüm Üretimi ve Kullanımı Konularında Teknik Ekip Çalıştırılma Durumu

Teknik Ekip		Çalışma Sürelerine Göre Dağılım				TOPLAM
		1-3 Yıl	4-6 Yıl	7-9 Yıl	10 Yıl...	
		F(%)	F(%)	F(%)	F(%)	F(%)
Kostümün tamamlayıcı unsurlarının(peruka, makyaj, ayakkabı, çiçek, şapka) üretimi için özel teknik elemanlarımız bulunmaktadır.	Evet	8(34,8)	11(55,0)	11(91,7)	11(78,6)	41(59,4)
	Hayır	15(65,2)	9(45,0)	1(8,3)	3(21,4)	28(40,6)
Erkek ve kadın sanatçılar için ayrı kostüm giydirici elemanlarımız bulunmaktadır.	Evet	3(13,0)	4(20,0)	3(25,0)	5(35,7)	15(21,7)
	Hayır	20(87,0)	16(80,0)	9(75,0)	9(64,3)	54(78,3)

Tiyatrolarda görev yapan teknik ekip ile ilgili bulguların yer aldığı Tablo 6 incelendiğinde; kostümün tamamlayıcı unsurlarının (peruka, makyaj, ayakkabı, çiçek, şapka) üretimi için özel teknik elemanlarımız bulunmaktadır ifadesi için verilen cevapların evet seçeneğinde yığıldığı, erkek ve kadın sanatçılar için kostüm giydirici elemanlarımız bulunmaktadır ifadesinin hayır seçeneğinde yığıldığı görülmektedir.

Tablo 7. Kostüm Sorumlularının Zamanla İlgili Görüşleri

Zamanlamayla İlgili Faktörler		Çalışma Sürelerine Göre Dağılım				TOPLAM
		1-3 Yıl	4-6 Yıl	7-9 Yıl	10 Yıl...	
		F(%)	F(%)	F(%)	F(%)	F(%)
Tasarım-üretim ya da farklı bir şekilde temin sırasında nitelikli ürün ortaya koymak için zaman sıkıntısı yaşanmaktadır.	Hiçbir Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Nadiren	2(8,7)	1(5,0)	0(-)	2(14,3)	5(7,2)
	Sıklıkla	10(43,5)	10(50,0)	3(25,0)	5(35,7)	28(40,6)
	Her Zaman	11(47,8)	9(45,0)	9(75,0)	7(50,0)	36(52,2)
Kostümler oyun provalarına yetişecek şekilde temin edilmekte olup, kostümlerin provalarda denenme imkânına sahip olunmaktadır.	Hiçbir Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Nadiren	10(43,5)	9(45,0)	6(50,0)	5(35,7)	30(43,5)
	Sıklıkla	11(47,8)	10(50,0)	6(50,0)	9(64,3)	36(52,2)
	Her Zaman	2(8,7)	1(5,0)	0(-)	0(-)	3(4,3)
Kostümler genel provadan önce tam olarak bitmiş haliyle teslim edilmektedir.	Hiçbir Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Nadiren	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Sıklıkla	17(73,9)	15(75,0)	9(75,0)	9(64,3)	50(72,5)
	Her Zaman	6(26,1)	5(25,0)	3(25,0)	5(35,7)	19(27,5)
Kostüm tasarımında, dikim tekniği vb. durumlarda ortaya çıkan sorunların giderilmesi için gerekli zaman bulunmaktadır.	Hiçbir Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Nadiren	5(21,7)	3(15,0)	2(16,7)	2(14,3)	12(17,4)
	Sıklıkla	16(69,6)	16(80,0)	10(83,3)	11(78,6)	53(76,8)
	Her Zaman	2(8,7)	1(5,0)	0(-)	1(7,1)	4(5,8)

Kostüm temin sürecinde zamanlamayla ilgili bulguların yer aldığı Tablo 7 incelendiğinde; görevli kostüm sorumlularının tasarım-üretim ya da farklı bir şekilde temin sırasında nitelikli ürün ortaya koymak için zaman bakımından her zaman sıkıntısı yaşadıkları, kostümlerin oyun provalarına yetişecek şekilde temin edilmekte olup, kostümlerin provalarda denenme imkânına sıklıkla sahip olunduğu, kostümlerin genel provadan önce tam olarak bitmiş haliyle sıklıkla teslim edildiği, kostüm tasarımında, dikim tekniği vb. durumlarda ortaya çıkan sorunların giderilmesi için gerekli zamanın

sıklıkla bulunduğu ulaşılan sonuçlar arasındadır.

Tablo 8. Kostümlerin Kullanım Sonrası Değerlendirilmesi

Kostümlerin Kullanım Sonrası Değerlendirilmesi	Çalışma Sürelerine Göre Dağılım				TOPLAM	
	1-3 Yıl	4-6 Yıl	7-9 Yıl	10 Yıl..		
	F(%)	F(%)	F(%)	F(%)	F(%)	
Yapılmış olan eleştiriler var ise dikkate alınarak daha sonraki oyunlar için gerekli düzeltmeler yapılmaktadır.	Hiçbir Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Nadiren	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Sıklıkla	3(13,0)	0(-)	0(-)	2(14,3)	5(7,2)
	Her Zaman	20(87,0)	20(100,0)	12(100,0)	12(85,7)	64(92,8)
Kostümler daha sonra tekrar kullanılmak üzere depolanmaktadır.	Hiçbir Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Nadiren	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)	0(-)
	Sıklıkla	5(21,7)	1(5,0)	0(-)	1(7,1)	7(10,1)
	Her Zaman	18(78,3)	19(95,0)	12(100,0)	13(92,9)	62(89,9)
Tekrar kullanılmayacağı düşünülen kostümler diğer tiyatrolara bağışlanmaktadır.	Hiçbir Zaman	2(8,7)	1(5,0)	0(-)	1(7,1)	4(5,8)
	Nadiren	10(43,5)	7(35,0)	1(8,3)	3(21,4)	21(30,4)
	Sıklıkla	7(30,4)	6(30,0)	10(83,3)	5(35,7)	28(40,6)
	Her Zaman	4(17,4)	6(30,0)	1(8,3)	5(35,7)	16(23,2)
Kostümleri saklama açısından sorunlar yaşanmaktadır.	Hiçbir Zaman	8(34,8)	10(50,0)	2(16,7)	5(35,7)	25(36,2)
	Nadiren	8(34,8)	3(15,0)	6(50,0)	4(28,6)	21(30,4)
	Sıklıkla	7(30,4)	7(35,0)	4(33,3)	4(28,6)	22(31,9)
	Her Zaman	0(-)	0(-)	0(-)	1(7,1)	1(1,4)

Kostümlerin kullanım sonrası değerlendirilmesiyle ilgili bulguların yer aldığı Tablo 8 incelendiğinde; yapılmış olan eleştiriler var ise her zaman dikkate alınarak daha sonraki oyunlar için gerekli düzeltmeler yapıldığı, özel tiyatrolarda kostümlerin her zaman farklı oyunlarda daha sonra tekrar kullanılmak üzere depolandığı, tekrar kullanılmayacağı düşünülen kostümlerin sıklıkla diğer tiyatroların yararlanması için bağışlandığı ve kostümleri saklanması açısından sorun yaşanıp yaşanmadığı ile ilgili ifadede dağılımın seçeneklerde birbirine yakın oranlarda olduğu görülmüştür.

4. Tartışma

Araştırmaya katılanların haftalık çalışma saatlerine göre dağılımında yığılmanın (%53,6) 60–65 saat seçeneğinde olduğu görülmektedir. Bu durum çalışma sürelerine göre incelendiğinde birbirine yakın oranlar dikkat çekmektedir. 4857 sayılı İş Kanunu'nun 63. Maddesi'ne göre çalışma süresi haftada en çok kırk beş saattir (T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı). Aksi kararlaştırılmamışsa bu süre, işyerlerinde haftanın çalışılan günlerine eşit ölçüde bölünerek uygulanır. Ancak bulgulardan da görüldüğü gibi özel tiyatrolarda görevli kostüm tasarımcılarının çoğunun haftalık çalışma süresi İş Kanunu'nda belirtilenden çok yüksek olduğu ortaya konmuştur.

Çalışlar'a (1993) göre, sahne giysisi zengin göstergesel özellikler taşıyarak karakteri belirtir, kişilik özelliklerini yansıtır, zaman ve yeri belirtir, çağın ruhunu, anlayışını, bilgisini ve biçimini yansıtır. Çalışlar, bir kostüm tasarımının ön çalışmalarla

başlayacağını ifade eder. Bu aşamada kostüm tasarımcısı, oyunun metnini inceleyerek oyunun karakterlerini araştırmaya başlar, tarihselliğe bağlı kalarak sahnelenecek bir oyunun tarihsel araştırma yapmak, söz konusu çağın görenek, yaşayış biçimi, beğenileri ve modası vb. üstüne bilgisini derinleştirerek ayrıntılaştırmak durumundadır. Çalışlar'ın bu ifadeleri ön çalışmalarla ilgili bulguların önemini destekler niteliktedir. Tekin (2007)'e göre de bir eser sahnelenmeye karar verildiğinde eserin geçtiği dönem ve tarzı incelenmelidir, dönem kostümleri hazırlanırken, ulusal ve bölgesel farklılıklar göz önünde tutulmalıdır.

Kostümcünün sosyal ve tarihsel süreçleri bilmesi ve hayal gücünün ürünlerini yalnızca sembolik düzeyde değil, aynı zamanda teknik düzeyde de yansıtabilecek bir güce sahip olması gerekmektedir. Hayal gücünün çalıştırılabilmesi ve bunun yaratıcılığa dönüştürülebilmesi için tasarımcı sanat tarihine, tiyatro tarihine, müzik duyarlığına, insan bilimlerine yabancı olmamalıdır. Çünkü tüm bunlar, kostümün oluşması için gerekli ön çalışmalarda ilk yaratıcı uyarıları, çağrışımları harekete geçirmektedir (Şengezer, 1999). Ön çalışmalarla ilgili bulgular Şengezer'in ifadeleri doğrultusunda incelendiğinde sıklıkla seçeneğinde yığılmanın fazla olduğu ancak kostümlerin istenilen nitelikte elde edilebilmesi için tabloda yer alan ifadelerin her zaman yapılması gerektiği; tasarımcıların bu durumu onayladıkları fakat zaman sıkıntısından dolayı bu işlemleri her zaman yapamadıkları görülmektedir.

Kostüm, eserin görsel sunumunda önemli bir etken oluşturmaktadır. Kuruç'a (1987) göre, kostümde; devir, devrin modası, karakterin yaşadığı çevre, karakterin yapısı, karakterin ekonomik durumu, karakterin psikolojik durumu, karakterin sosyal durumu, kostüm sorumlusunun kostüm temin ederken göz önünde bulundurması gereken etkenler olarak sıralanmaktadır. Ön çalışmaya dair bulgular bu etkenler bağlamında değerlendirildiğinde, görevli kostüm tasarımcılarının bu etkenleri olabildiğince göz önünde buldurmaya çalıştıkları görülmektedir. Ancak zamanlamayla ilgili bulgular incelendiğinde "Tasarım, üretim ya da farklı bir şekilde temin sırasında nitelikli ürün ortaya koymak için zaman sıkıntısı yaşanmaktadır" ifadesinin her zaman seçeneğinde yığıldığı görülmektedir. Bu durum da göstermektedir ki özel tiyatrolarda görevli kostüm tasarımcıları her zaman bu açıdan sıkıntı yaşamakta ve bazı aşamaları kısa geçmek zorunda kalmaktadırlar.

Kostüm seçiminde etkili olan kişiler incelendiğinde; "tasarımcının öngördüğü modeller yeterli olmaktadır" ifadesinde her zaman seçeneğini işaretleyen kimse olmamıştır. Bu durumun son kararın yönetmen, dramaturg ve teknik ekiple birlikte alınmasından kaynaklandığı bilgisi de görüşmelerden elde edilmiştir. Genel çizimler oyuncular, yönetmen vs. tarafından tartışılırken, teknik çizimler de teknik atölye sorumlularınca tartışılarak kesinliğe kavuşturulmaktadır (Çalışlar, 1993). Kostüm tasarımcısının öngördüğü modellerin her zaman yeterli olmaması durumu Çalışlar'ın bu ifadesiyle paralellik göstermektedir.

Tasarımcı kostüm taslaklarını gerçekleştirirken çeşitli etkenleri ve ilkeleri göz önünde tutmak zorundadır. Bunlardan birincisi genel sahneleme ve sahne tasarım biçimiyle uygunluktur. İkincisi kostümlerin işlevsel açıdan uygunluğudur, başka bir deyişle kostüm oyuncuyu rahatsız etmemeli, oynama yeteneğini sınırlandırmamalıdır (Çalışlar,

1993:109). Burada Çalışlar'ın da vurguladığı durum teknik yol ve yöntemlere ilişkin sonuçlarla tutarlılık göstermektedir.

Giysi taslakları, genel çizimleri içerdiği kadar, ayrıntılı teknik çizimleri de içermektedir (Çalışlar, 1993). Bu yüzden tasarımcının teknik çizim yapmasında fayda vardır. Tablo 1'de yer alan bulgular doğrultusunda özel tiyatrolarda nadiren üretimin kendi bünyelerinde gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu iki ifade birlikte değerlendirildiğinde ayrıntılı teknik çizim yapılmayıp da dışarıdan bir atölyeye üretim yaptıran tiyatroların bitmiş ürünü gördüklerinde istenilen nitelikte olmadığı anket sorularını cevaplayan tasarımcılar tarafından belirtilmiştir. Ayrıntılı teknik çizim yapmamanın nedenleri arasında da zaman bulamamaları ve eğitim düzeylerinin bu aşamayı uygulamaya yeterli olmadığı da görüşmelerde edinilen bilgiler arasındadır.

Araştırma sırasında elde edilen bilgiler doğrultusunda özel tiyatrolarda tasarımcıların karşılaştıkları en önemli sorunlardan birinin de teknik eleman yetersizliği olduğu belirtilmiştir. Şengezer (1999) konu ile ilgili olarak Türkiye'de özel tiyatroların teknik kadrolara yeterince para ödeyememesi, sürekliliği olan bir iş sağlayamayarak hep bir gelecek korkusu yaratması, bu alanda çalışmayı cazip kılmamakta, şeklinde görüş bildirmiştir.

Sponsorluk kavramı tüm dünyada sanatın her dalında işlerlik kazanmıştır ve özel sektör bu yardımı yaparken bir çıkar gözetmemektedir. Gelişen tüketici toplumunda sponsorluk kavramı; kültürel yayılmaya ve kalkınmaya destek olmak maksadıyla yapılmaktadır. Ülkemizde yapılan düzenlemeyle özel sektörün destek olduğu sanat ve sanatsal kurumlara yaptığı mali yardım kendilerine geri dönmektedir. Kurumlar yaptıkları yardımı, devletin yaptığı düzenlemeyle vergilerinden düşürmektedirler. Burada görülmektedir ki sanata destek veren kurum ve kuruluşlar hiçbir şekilde zarar etmemektedirler (Alkan,2008). Alkan Özel Tiyatrolar ve Devlet Yardımının Önemi (2008) çalışmasında konuyla ilgili sponsorluk koşullarında düzenlemelere gidilmesi, mali destek veren kurum ve kuruluşların sayısının artması için devlet tarafından teşvik edici projeler hazırlanması ve uygulanması, tüm dünyada artık sanatın vazgeçilmez unsurlarından olan sponsorluk çalışmalarının ülkemizde de cazip hale getirilmesi gerektiğine vurgu yapmış bu konudaki eksikliklerin giderilmesini önermiştir. Özel Tiyatrolarda giderlerin devlet bütçesinden karşılanması durumundan, devlet bütçesinden tiyatrolara destek sağlamak için ayrılan ödenekler kastedilmektedir. Her yıl belirli bir tarihte, Özel tiyatrolar projeleri ile T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne destek için başvurabilmektedirler. Yapılan incelemeler sonucu ayrılan ödenekten yararlanmaya hak kazanan projelerin sahibi olan özel tiyatrolar duyurulmakta ve kendilerinden çeşitli belgeler istenmektedir. Belgelerin de tamamlanmasıyla bu tiyatrolar kendilerine ayrılan tutarı belirttikleri projede kullanmak üzere devletten almaktadırlar. Örnek vermek gerekirse bu yıl (2017-2018 sanat sezonu) ödenek anlamında bir rekora imza atılmış ve başvuru yapan 438 özel tiyatrodan 229'una 5.234.000 TL bütçe ayrılmış ve ödemesi yapılmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü, 2018).

Giderlerimiz tiyatro gelirlerinden elde edilen bütçeden karşılanmaktadır ifadesinde tiyatro

gelirlerinden kastedilen durumun, tiyatro oyunları için satılan biletler olduğu yapılan görüşmeler sonucu ulaşılan bilgilerdendir.

Kostümlerin saklanması açısından yaşanan sorunun, depolamak için yer bulamadıkları kostüm sorumlularıyla yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler arasındadır. Çalışlar (1993) kostümün temsil sonrasında olduğu kadar oyun dönemi sonrasında da korunması gerektiğini ifade ederek depolamanın önemine değinmiştir.

5. Sonuç

Araştırmaya katılanların en fazla yığılma ile lisans mezunu olduğu bunu ön lisans mezunu tasarımcıların izlediği, Özel tiyatrolarda görevli tasarımcıların çoğunluğunu bayanların oluşturduğu, Haftalık çalışma saatlerinin 60–65 saat aralığında olduğu ve çalışma süresi açısından en fazla yığılmanın ise 1-3 yıl ile 4-6 yıl seçeneklerinde olduğu gözlenmiştir.

Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde nitelikli bir kostümün geçirmesi gereken evrelere gerektiği kadar dikkat edilemediği, bu aşamaların çoğunun yüzeysel olarak geçildiği, üretimin tiyatro dışındaki atölyelere yaptırılmasının tasarımcı ve oyuncular açısından kostümün istenileni yansıtmadığı için sorunlar yarattığı, maliyeti azaltmak adına yapılan çalışmaların kostümün niteliğini düşürmede etkili olduğu, tiyatrolarda kostüm sorumlularına yardımcı olacak düzeyde yeterince teknik eleman görevlendirilmediği, kostümlerin zamanında yetişmesi açısından sıkıntılar yaşandığı görülmektedir.

Bu sonuçlar doğrultusunda;

- Özel tiyatrolarda ön hazırlık ve üretim aşamalarında zaman yönünden, teknik yetersizlikler açısından ve finansal eksikliklerden kaynaklanan sorunlara dikkat çeken yeni araştırmaların yapılması,
- Özel tiyatrolarda çalışan tasarımcıların yararlanabileceği kaynak kitapların hazırlanması,
- Tiyatrolar için nitelikli teknik eleman yetiştiren daha fazla Yüksek Öğrenim programı açılması ve programların bu alanın ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yapılandırılması,
- Ticari kuruluşların kültür ve sanat faaliyetlerine daha fazla destek olarak özel tiyatrolarda yaşanan sponsorluk sorununun daha aza indirilmesi,
- Özel tiyatroların daha nitelikli kostümler elde etmek için, daha fazla teknik elemanı görevlendirerek tasarımcının iş yükünü azaltması,
- Çalışanların ücretlerinin artırılması,
- Haftalık çalışma saatlerinin daha aza indirilmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Aksel, E (1988). Tiyatro dekoru ve kostüm tasarımı gelişimi. Türk Güzel Sanatlar Vakfı
- And, M (1973). Tiyatro klavuzu. Milliyet Yayınları.
- Aybar, S (2003). Sahne tasarımında dramatik aksiyonun belirleyiciliği. Ankara Üniversitesi Tiyatro Araştırmaları Dergisi, 17, 68
- Alkan, H (2008). Özel tiyatrolar ve devlet yardımının önemi. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, 14, 49-51.
- Çalışlar, A (1993). Tiyatronun ABC'si. İstanbul: Simavi Yayınları.
- Devlet Tiyatroları (2018, Kasım 5). <http://www.devtiyatro.gov.tr> adresinden alındı
- Kuruç. B (1987). Tiyatro için pratik bilgi el kitabı. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- Şengezer, O (1999). Bence dekor ve kostüm.
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. 4857 Sayılı İş Kanunu.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü. (2018, Kasım 5). <http://www.guzelsanatlar.gov.tr> adresinden alındı
- Tekin, A S (2007). Sahne sanatlarında kostüm tasarım süreci ve bu süreç içinde İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nde sahnelenen eserlerin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Yerdelen, S K (2010). Tiyatro sanatında oyuncu için kostümün anlamı Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, 11